

Mindent el kell követni, hogy a kis magyar lelkek nemzeti és társadalmi tekintetben kárt ne szenvedjenek és a szülők velük szemben is önfegyelmetséget tanúsítsanak. A magyar Hiszekegyet odakünn se szűnjenek meg nap-nap után elmondani. A nyelvi ismeretek ébrentartása érdekében pedig gondoskodni kellene egy olyan intézményről, amely azoknak ébrentartását, esetleg továbbfejlesztését lehetővé tegye. Ezt legcélszerűbben maga a Liga valósíthatná meg, az illető külképviseletekkel karöltve. Az angolt illetőleg, úgy tudjuk, történt is már ilyen intézkedés. A jövőre nézve a következő bizakodó kép tárul lelki szemeink elé. A vásár- és ünnepnapi mise után a külföldet megjárt gyermekek és a nálunk tartózkodó vendéggyermekek egyik közelfekvő iskolában gyülekeznek, ahol a külföldről hazakerült tanítónők vezetése mellett idegen nyelven társalognak, szavalnak, stb. Vajha ez az ábránd mihamarabb valóra válnék!

K. F.

Középfokú leánynevelés Franciaországban.

Társadalmi fejlődésünkben minden idők folyamán nagy érdeklődésre tarthatott számot a nő gazdasági, erkölcsi és társadalmi függetlenségéért folyó küzdelem. A nő sorsa népek jellemét világítja meg s érzékeny fokmérő a nemzetek korszakos eseményeinek erkölcsi értékelésében.

Bizonyára megvan annak is a maga jelentősége, ha nálunk a megértő jóakarát a nőkkel szemben egy kissé megfogyatkozott. Új munkatér nyitása helyett erős áramlat szorítja vissza a nőt a gyakorlati életnek s a tudományos képzésnek olyan területeiről is, amelyeket nemrég már elfoglalt. A „nem akarunk tudományos nőket” jelszó a francia életben is eléggé érvényesült a múltban, ma már azonban teljesen elesenededett.

A francia középosztály leányai legnagyobb tömegükben az apácák zárdáiban nevelkedtek. Voltak ugyan világi iskolák, internátusok is, de csak igen kis számban. Az állam a harmadik köztársaság idejéig egyáltalán nem törődött a középosztály leányainak taníttatásával. A tanítás színvonala mind a zárdai, mind a világi intézetekben meglehetősen alacsony volt. A nevelés arra törekedett, hogy a leányokból derék feleségek, gondos családanyák váljanak. A tanulási időnek nagy részét az ügyességi tárgyak foglalták le s így a francia nyelvtan, irodalom, számtan, földrajz, történelem tanítása a legszűkebb keretekbe szorult. Idegen nyelv tanításáról szó sem lehetett.

Jules Simon a francia parlamentben hatalmas beszédben hangsúlyozta a múlt század hetvenes éveiben a nőnevelés elmaradottságát és sürgette középfokú leányiskolák felállítását. Megértő segítőtársat talált Victor Duruyben, kinek miniszterségétől kezdve a leánynevelő-intézetek hatalmas virágzásnak indultak. Számos *école libre* (még mindig nem állami intézet)

keletkezett, közülük az *Association Générale des Étudiantes de l'Université de Paris* még ma is fennáll a Sorbonne-on. Könyvtárakat tart fenn, tanulmányutakat rendez, az ifjúságot vizsgákra készíti elő s tudományos munkásságában támogatja.

Az állam sokáig halogatta a középfokú leányiskola szervezését. Jules Ferry miniszter, akinek nevéhez igen sok iskola-reform fűződik, vonakodásának megokolásául a pénzhiányt és a közönség idegenkedését hozta fel: A közönség és a szülők felfogásának teljesen megfelelt a zárdai iskola, s így az *école laïque*, a világi iskola nagy népszerűsége egyáltalán nem számíthatott. Csak 1880 december 21-én szavazta meg a törvényhozás az állami leányközépiskoláról szóló törvényt, tehát öt évvel a budapesti állami felsőbb leányiskola megnyílta után. Ez a *Lycée de Jeunes Filles* sokban hasonlít a mi felsőbb leányiskolánkhoz. A klasszikus nyelvek tanítását nem tekinti feladatának, ehelyett a háztartási és kézügyességi tárgyakat veszi fel tantervébe. Az iskola elvégzése után a tanulók megszerezhetik a *Diplôme de fin d'études secondaires* oklevelet, mellyel felvételre jelentkezhetnek a polgári iskolai tanítónőképző-intézetben és alkalmazást nyerhetnek mint felügyelőnők az internátusokban. Ezekhez az iskolákhoz később az igazgatók sürgetésére külön tanfolyamokat kapcsoltak, melyeken az érettségi vizsgálatra készítették elő a leányokat. Ez volt a francia leányközépiskola képe a 80-as években.

Az egyetemre törekvő nők számának gyors növekedése előbbre vitte a francia leányközépiskola ügyét is, és lassankint kezdett kibontakozni az iskola mai alakja, mely még most is átmeneti jelleget mutat. Ezidőszerint a leányközépiskola 7 évfolyamból áll. Előkészítője az ötévfyamos elemi iskola, mely szerves összefüggésben van vele. Így a középiskolába jövő ifjúság előkészültsége sokkal rendszeresebb, magasabb színvonalú és egységesebb, mint nálunk. Magának a középiskolai tagozatnak két ága van: az egyik a *Section Diplôme*, mely megfelel a mi régi felsőbb leányiskolánknak, a másik a *Section Baccalauréat*, a tulajdonképeni középiskola, mint az érettségire és egyetemekre előkészítő intézet. Ez a rendszer nagyjában, a kereskedelmi tagozatot nem tekintve, hasonlít az 1916. évi magyar leányközépiskolai szervezethez. A bifurkáció azonban a franciáknál teljesebb, mert mind a hat osztályban megvan, az egyes tárgyak közötti kapcsolat pedig szorosabb a közösen tanult tárgyak nagy száma miatt. A közös tárgyak és órák száma természetesen annál kisebb, minél magasabb az osztály. A felső leányiskolai tanuló például a legelső osztályban 19 óra közül 17-et, a középsőkben 20½ óra közül 16-ot, a felső osztályban pedig 17 óra közül 5-öt tanul közösen az érettségire készülő tanulóval. Az érettséginek megfelelően az arra előkészítő tanulmánynak négyféle iránya van: latin—görög, latin—modern nyelv, latin—természettudományok és természettudományok—modern nyelv. Ez a négyféle irány azonban módosulni fog az 1925 jún. 3-án

kiadott új tanterv szerint oly módon, hogy a tanulók A- és B-csoportra oszlanak. Az A-csoportra jellemző a latin és egy modern nyelv, a B-csoportban a két alsó osztályban egy, feljebb két modern nyelv. Az A-csoportban a harmadik évben kezdődik a görög nyelv, mely két évig mindenkire kötelező. Akik a görögöt továbbfolytatni nem akarják, azok számára nyílik az ötödik évtől egy új csoport (A¹) latinnal, görög nélkül. Így a középiskolának az az ága, melyben a latint görög nélkül tanulják, kiveszőfélben van.

Az utolsóelőtti osztály elvégzése után teszik le a tanulók az egyetemen az érettségi vizsgának első részét, ezután kerülnek a középiskolának utolsó évfolyamába, melynek külön neve és kétféle iránya van: az egyik a *Classe de philosophie*, a másik a *Classe de mathématiques*. Ennek elvégzése után teszik le az érettséginek második részét és szerzik meg a *Baccalauréat és Lettres*, illetve a *Baccalauréat és sciences*-t. Az érettségire készülőök közösen tanulják a franciát, történelmet, földrajzot, matematikát, természettudományokat és egy modern nyelvet.

A *classe de philosophie* tárgy- és órafelosztása a következőképen alakult: filozófia heti 8½ óra, történelem, földrajz 3½, irodalom 2, modern nyelv 2, matematika 2, fizika 3, természetrajz 2 óra, összesen heti 23 óra. A *classe de mathématiques*-ban pedig filozófia heti 3 óra, történelem 3½, modern nyelv 2, matematika 9½, fizika 4½, természetrajz 2 óra, összesen heti 24½ óra. Az ügyességi tárgyak a jelzett óraszámok felett bizonyos számú óratöbbletet jelentenek. Rendelet szerint a tanulónak az alsóbb osztályokban naponként ötnél több órája még a fakultatív tárgyakkal sem lehet, s mivel Franciaországban csak öt napon van tanítás, ez heti 5 órai iskolai elfoglaltságot jelent. A csütörtök mindig szabad nap, a tanulónak ekkor alkalmá van, hogy magát képezze, múzeumokba, képtárakba járjon és a francia iskolában annyira szokásos nagyobb írásbeli munkát kellő nyugodtsággal és elmélyedéssel végezhesse.

Előnyösen hat az iskola munkájára, hogy majdnem minden iskolához internátus kapcsolódik és a bejáró növendékek nagy része félig bentlakó; így a tanuló előkészülését is az intézet irányítja és ellenőrzi. Párizsban egyik legnépesebb leányközépiskolájában, a Lycée Victor Duruyben 1500 tanuló közül körülbelül a fele volt félig bentlakó.

A növendékek közt vannak bejárók: *externes libres*, kik d. e. ½9—½12 és d. u. ½2—½4, tehát csupán a tanulási órákon vannak az iskolában, továbbá *externes surveillés*, kik reggeltől este ½6-ig vannak az intézetben, kivéve délben két órát, amikor ebédelni hazamennek; a félig bentlakó tanulók (*demi-pensionnaires*) ebédet és uzsonnát az intézetben kapnak. A két utóbbi csoport együtt tanulja leckéjét felügyelő tanárok vezetése alatt.

Az iskola 15.000 m² területen épült, óriási park veszi körül, úgyhogy minden tanterem ablaka kertre nyílik. Minden helyi-

ség, amelyet alkalmam volt megnézni, tágas, világos, jó levegőjű és teljesen tiszta volt. Az iskolaorvos minden héten megvizsgálja az iskola összes helyiségeit, hogy a higiénia követelményeinek megfeleljenek-e.

A növendékek külső magatartása szerény, közvetlen és illedelmes. Igen jól hat az, hogy az intézetben minden tanuló hosszú újjas, világos színű, csinos vászonkötényt tartozik viselni. Ez a szokás egyrészt a ruhát kíméli s a növendékek külsején is kiemeli, hogy az iskola a munka helye, másrészt védekezés is a tanulók öltözködési szélsőségei ellen.

Az egyes tantárgyakon való látogatás alkalmával első tekintetre feltűnik a sok írásbeli dolgozat. Minden tárgyból készítenek írásbeli dolgozatot. Az elbírálás és osztályozás igen szigorú. Mind tartalom, mind szerkezet és stílus tekintetében igen magas követelményeknek kell a tanulóknak megfelelniök. Érdekes megjegyzések hangzottak el a II. osztályban 11—12 éves tanulók előtt a francia dolgozatok javítása közben. A tanár kifogásolta, hogy nincs a dolgozatokban eredetiség, érdekes gondolat, általában a dolgozatok banálisak, szerkezetre nézve nem arányosak és stílusuk homályos. Hangsúlyozta, hogy látni kell tudni és kifejezni. Csak azt tudhatjuk biztosan, amit szóban és írásban helyesen visszaadni képesek vagyunk. A tollbamondás igen nagy helyet foglal el a nyelvtanulásban, úgyszintén a szavalás és a szépen hangsúlyozott olvasás is. A latin nyelv tanítása az alsó fokon inkább grammatizáló, a felsőbb osztályokban esztétikai színezetű. Modern nyelvek közül a tanuló tetszés szerint választhat a német, olasz, angol és spanyol közt. Legtöbben az angolt, legkevesebben a spanyolt tanulják.

Nekünk úgy tűnik fel, mintha a mai francia nevelés nem volna egészen harmonikus. Túlzottan értelmi jellegű. Már a testi nevelés iránt sem tanusít elég érzéket. Hiába keressük a játéktereket, az angol sporttelepeket. Az iskolák kevés kivétellel inkább kaszárnyaszerűek; játéknak, tornának, sportnak kevés hely jut, bár a viszonyok legújabbban jelentékeny haladást mutatnak e téren.

Nem részesül fontosságának megfelelő gondozásban az erkölcsi nevelés sem. A nevelés munkájának ezt a részét a francia gondolkodás a családba utalja. Mikor a francia erkölcsi nevelésről beszél, erősen hangsúlyozza a maga meghitt otthonát, feltékenyen őrző családi élet bensőséges melegét. Büszkén emeli ki, hogy náluk nincs nurse, nincs gouvernante; még a gyermekszoba sem fontos. A gyermek benne él a családban, ahol őt illeti meg az első hely, ő körülötte forog az egész élet.

A francia iskola semmit sem akar tudni a mi vallás-erkölcsi alapelvünkről. Az állam és egyház közt dúló hosszú harcok eredményeképpen az iskola erkölcsi nevelése egészen világias. Nem vallásellenes vagy vallástalan (*irréligieuse*), hanem vallástól független (*laïque*). Ez az erkölcs, G. Weill *Histoire de l'idée laïque en France au XIXe siècle* című munkája sze-

rint a *foi laïque*, „tanítja az emberi méltóság megbecsülését; eltölt bennünket a tudomány iránt érzett tisztelettel, s az emberi ész eredményei és hódításai iránt bámulattal; tanítja, hogy szeressük az embert, hogy bízzunk a haladásban és kívánjunk annak részesévé lenni; nevel embéri szolidaritásra és a legtisztább hazaszeretetre.“ Mi magyarok néma fájdalommal hallgatjuk ez önérzetes szavakat, s úgy érezzük, hogy ezeken a szép elveken a megvalósítás során a franciáknál nem egy csorba esik.

Egyébként a tanár nevelő munkájában az a felfogás jut érvényre, mely minden rendszeres eljárásnak föléje helyezi az önkénytelen hatásokat. A francia felfogás elvet minden megmerevedett szabályt, mely a nevelőt emberformáló munkájában akadályozná. Kiszabadulni igyekszik a korlátok közül, s a szabadság eszméjének megvalósítását követeli a nevelés egész területén. Innen van aztán az, hogy rendeletek, szabályok nem korlátozzák a tanárt munkájában. Tanítson mindenki a maga iniciatívája szerint, csak jól tanítson és mindig jobban tanítson.

A leányközépiskola folyamatban lévő újjászervezésében a fejlődés a fiúközépiskola felé tart. A humanisztikus és realista irányzat küzdelme, úgy látszik, vele jár kultúránk mai haladásával. A harc középpontjában mindenütt a latin nyelv áll. A leányok középiskolája sajtóságon igazodik a fiúközépiskola irányzatához. A humanisztikus szellem térfoglalása a két iskola közeledését, a realista pedig távolodását vonja maga után. Ez úton érvényesül aztán a francia politika is a középfokú oktatás területén, minthogy a humanisztikus irányzat inkább a konzervatív, a realista pedig a progresszív politikával jár együtt. Ebből az az érdekes paradox következmény származik, hogy a humanisztikus irányzatú konzervatív politika tünteti el a különbséget a fiú- és leányközépiskola között, ami pedig határozottan progresszív jelenség.

De kerüljön felül bármelyik politikai irányzat, nagyobbodik vagy kevesbeddik a különbség a fiúk és a lányok középiskolája közt, senkinek eszébe sem jutna, hogy el akarja zárni az egyetem-fakultásait a nő előtt. Franciaországban mindenki végezheti azt a tanulmányt, amely érdeklődésének és képességének legjobban megfelel. A párizsi egyetemet a múlt évben 22.068 hallgató látogatta. A nők száma a jogi fakultáson 643, az orvosin 803, a természettudományin 540, a nyelvészetin 1653 és a gyógyszerészin 317 volt. A leányközépiskolák folyton nagyobbó tömegekben küldik a nőket főiskolai tanulmányokra. Az öreg Sorbonne pedig megértő szeretettel tárja fel kapuit mindazok előtt, akik az igazság forrásait keresik.

A francia nő teljes szabadsággal gyűjthet tudományos ismereteket a maga boldogulására, nem azért, hogy a férfi helyét elvegye, hanem, hogy a magát megtalálja. A tudáshoz, a munkához neki épp olyan joga van.

Arató Amália.